

dustria los sagrados ministros; y precediéndolos vosotros, Venerables Hermanos, con la autoridad y con el ejemplo, no cesen de inculcar á los hombres de todas las clases las enseñanzas de vida tomadas del Evangelio; con cuantos medios puedan, trabajen en bien de los pueblos, y especialmente procuren conservar en sí y excitar en los otros, lo mismo en los de las clases más altas que en los de las más bajas, la caridad, señora y reina de todas las virtudes. Porque la salud que se desea, principalmente se ha de esperar de una grande efusión de caridad; es decir, de caridad cristiana, en que se compendia la ley de todo el Evangelio, y que dispuesta siempre á sacrificarse á sí propia por el bien de los demás, es al hombre, contra la arrogancia del siglo y el desmedido amor de sí, antídoto certísimo, virtud cuyos oficios y divinos caracteres describió el Apóstol Pablo con estas palabras: *La caridad es paciente, es benigna; no busca sus provechos; todo lo sobrelece; todo lo soporta* (1).

En prenda de los divinos dones y en testimonio de nuestra benevolencia, á cada uno de vosotros, Venerables Hermanos, y á vuestro clero y pueblo, damos amantísimamente en el Señor la apostólica bendición.

Dado en Roma, en San Pedro, el día 15 de Mayo de 1891, de nuestro Pontificado décimo cuarto.

LEON PAPA XIII.

(1) Corint., XIII, 47.

EPISTOLA ENCYCLICA
DE CONDITIONE OPIIFICUM
LEO PP. XIII
VENERABILES FRATRES
SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM

RERUM novarum semel excitata cupidine quae diu quidem commovet civitates, illud erat consecutum ut commutationum studia a rationibus politicis in economicarum cognatum genus aliquando defluerent. — Revera nova industriae incrementa novisque euntes itineribus artes: multae domorum et mercenariorum rationes mutuae divitiarum in exiguo numero affluentia, in multitudine incipit: opificum cum de se confidentia maior, tum inter se necessitudo coniunctio, praeterea versi in deteriora mores, effecerit, ut certamen erumpere. In quo quanta rerum momenta vertantur, ex hoc apparet, quod animos habet aeri expectatione suspensos; idemque ingenia exercet doctorum, conciones prudentum, conciones populi, legumatorum iudicium consilia principum, ut iam causa nulla reperitur tanta, quae teneat hominum studia vehementius. — Itaque, proposita Nobis Ecclesiae causa et salute communi, quod aliis consuevimus, Venerabiles Fratres, datis ad vos Litteris de imperio politico, de libertate humana, de civitatum constitutione christiana, aliisque non dissimili genere, quae ad refutandas opinionum fallacias opportuna videbantur, idem nunc faciendum de conditione opificum fisdem de causis duximus. — Genus hoc argumenti non semel iam per occasionem attigimus: in his tamen litteris totam data opera tractare quaestionem apostolici muneris conscientia monet, ut principia emineant, quorum ope, uti veritas atque equitas postulant dimicatio dirinatur. Causa est ad expediendum difficilis, nec vacua periculo. Arduum siquidem metiri iura et officia quibus locupletes et proletarios, eos qui rem, et eos qui operam conferant, inter se oportet contineri. Periculosus vero contentio, quippe quae ab hominibus turbulentis et callidis ad pervertendum iudicium veri concitandamque seditiose multitudinem passim detorqueatur. Utrumque sit, plane videmus, quod consentiunt universi, infimae sortis hominibus cele-

ritur esse atque opportune consulendum, cum pars maxima in misera calamitasque fortuna indigne versentur. Nam veteribus artificum collegiis superiore saeculo delectis, nulloque in eorum locum suffecto praesidio, cum ipsa instituta legesque publicae avitam religionem exissent, sensim factum est ut opifices inhumanitati dominorum effrenataeque competitorum cupiditati solitarios atque indefensos tempus traderent — Malum auxilii usura vorax, quae non semel Ecclesiae iudicio damnata, tamen ab hominibus avidis et quaestuosis per aliam speciem exercetur eadem: huc accedunt et conductio operum et rerum omnia commercia fore in paucorum redacta potestate, ita ut opulenti ac praedivites pauci prope servile iugum infinitae proletariorum multitudini imponerent.

Ad huius sanationem mali *Socialistae* quidem sollicitate egentium in locupletes invidia, evertere privatas bonorum possessiones contendunt oportere, earumque loco communia universis singulorum bona facere, procurantibus viris qui aut municipio praesint, aut totam rempublicam gerant. Eiusmodi translatione bonorum a privatis ad commune, mederi se posse praesenti malo arbitrantur, res et commoda inter civis aequabiliter partiendo. Sed est adeo eorum ratio ad contentionem dirimendam inepta, ut ipsam opificum genus afficiat incommode; eademque praeterea est valde iniusta, quia vim possessoribus legitimis affert, pervertit officia reipublicae, penitusque miscet civitates.

Sane, quod facile est pervidere, ipsius operae, quam suscipiunt qui in arte aliqua quaestuosae versantur, haec per se causa est, atque hic finis quo proxime spectat artifex, rem sibi quaerere privatoque iure possidere uti suam ac propriam. Is enim si vires, si industriam suam alteri commodat, hanc ob causam commodat ut res adspiciatur ad victum cultumque necessarias: ideoque ex opera data ius verum perfectumque sibi quaerit non modo exigendae mercedis, sed et collocandae uti velit. Ergo si tenuitate sumptuum quidquam ipse comparat, fructumque parsimoniae suae, quo tutior esse custodia possit, in praedio collocavit, profecto praedium istiusmodi nihil est aliud, quam merces ipsa aliam induta speciem: proptereaque comptus sic opifici fundus tam est in eius potestate futurus, quam parva labore merces. Sed in hoc plane, ut facile intelligitur, rerum dominium vel moventium vel solidarum consistit. In eo igitur quod bona privatorum transferre *Socialistae* ad commune nituntur, omnium mercenariorum faciunt conditionem deteriorem, quippe quo, collocandae mercedis libertate sublata, hoc ipso augendae rei familiaris utilitatumque sibi comparandarum spe et facultate despoliant.

Verum quo maius est, remedium proponunt cum iustitia aperte pugnans, quia possidere res privatim ut suas, jus est homini a natura datum. — Revera haec etiam in re maxime inter hominem et genus interest animalium ceterorum. Non enim se ipsae regunt belluae, sed reguntur gubernanturque duplici naturae instinctu: qui tum custodiunt experrectam in eis facultatem agendi, viresque opportune

evolvunt, tum etiam singulos earum motus exsuscitant iidem et determinant. Altero instinctu ad se vitamque tuendam, altero ad conservationem generis ducuntur sui. Utrumque vero commode assurguntur earum rerum usu quae adsunt, quaque praesentes sunt: nec sane progredi longius possent, quia solo sensu moventur rebusque singularibus sensu perceptis. — Longe alia hominis natura. Inest in eo tota simul ac perfecta vis naturae animantis, ideoque tributum ex hac parte homini est, certe non minus quam generi animalium omni, ut rerum corporearum frustur bonis. Sed naturam animans quantumvis cumulate possessa, tantum abest ut naturam circumscribat humanam, ut multo sit humana natura inferior, et ad parendum huic obediendumque nata. Quod eminet atque excellit in nobis quod homini tribuit ut homo homo sit, et a belluis differat genere toto, mens seu ratio est. Et ob hanc causam quod solum hoc animal est rationis particeps, bona homini tribuere necesse est non uterda solum, quod est omnium animalium commune, sed stabili perpetuoque iure possidenda, neque ea dumtaxat quae, usu consumuntur, sed etiam quae, nobis utentibus, permanent.

Quod magis etiam apparet, si hominum in se natura alius spectetur. — Homo enim cum innumerebilia ratione comprehendat, rebusque praesentibus adiungat atque annexat futuras, cumque actionum suarum sit ipse dominus, propterea sub lege aeterna, sub potestate omnia providentissime gubernantis Dei, se ipse gubernat providentia consilii sui: quamobrem in eius est potestate res eligere quas ad consulendum sibi non modo in praesens, sed etiam in reliquum tempus, maxime iudicet idoneas. Ex quo consequitur, ut in homine esse non modo terrenarum fructuum, se ipsius terrae dominatum oporteat, quia et terrae foetu sibi res suppeditari videt ad futurum tempus necessarias. Habent cuiusque hominis necessitates velut perpetuos redditus, ita ut hodie expletae, in crastinum nova imparent. Igitur rem quam natura debet homini natura dedisse stabilem perpetuoque mansuram, unde perennitas subsidii expectari possit. Atqui istiusmodi perennitatem nulla res praestare, nisi cum ubertatibus suis terra, potest.

Neque est, cur providentia introducat reipublicae: est enim homo, quam republica, senior: quocirca ius illi suum ad vitam corpusque tuendum habere natura ante debuit quam civitas illa coisset. — Quod vero terram Deus universo generi hominum utendam, fruentem, dederit, id quidem non potest ullo pacto privatis possessionibus obesse. Deus enim generi hominum donavisse terram in commune dicitur, non quod eius promiscuum apud omnes dominatum voluerit, sed quia partem nullam cuique assignavit possidendam, industriae hominum institutisque populorum permissa privatam possessionum descriptione. — Ceterum utcumque inter privatos distributa, inservire communi omnium utilitati terra non cessat, quoniam nemo est mortalium, quin alatur eo, quod agri efferunt. Qui re carent, supplent opera: ita ut vero affirmari possit; universam comparandi victus cul-

tusque rationem in labore consistere, quem quis vel in fundo insumat suo, vel in arte aliqua operosa, cuius merces tandem non aliunde, quam a multiplici terrae foetu ducitur, cum eoque permutatur.

Qua ex re rursus efficitur, privatas possessiones plane esse secundum naturam. Res enim eas, quae ad conservandam vitam maximeque ad perficiendam requiruntur, terra, quidem cum magna largitate fundit, sed fundere ex se sine hominum cultu et curatione non possit. Idem vero cum in paradisi naturae bonis industriam mentis viresque corporis homo insumat, hoc ipso applicat ad sese eam naturae corporeae partem, quam ipse percipit, in qua velat formam quandam personae suae impressam reliquit; ut omnino rectum esse oporteat, eam partem ab eo possideri uti suam, nec illo modo ius ipsius violare cuiquam licere.

Horum tam perspicua vis est argumentorum, ut mirabile videatur, dissentire quosdam exoletarum opinionum restitutores: qui usum quidem soli, variosque praeiorum fructus homini privato concedunt: ad possideri ab eo ut domino vel solum, in quo aedificavit, vel praedium quod excoluit, plane ius esse negant. Quod cum negant, fraudatum iri partis suo labore rebus hominem, non vident. Ager quippe cultoris manu atque arte subsactus habitum longe mutat, e silvestri frugiter, ex infocandis, ferax efficitur. Quibus autem rebus est melior factus, illae sic solo inhaerent miscenturque penitus, et maximam partem nullo pacto sint separabiles a solo. Atqui id quemquam potiri illoque perfrui, in quo alius desudavit, utrumne iniustitia patiatur? Quo modo effectae res causam sequuntur a qua effectae sunt, sit operae fructum ad eos ipsos qui operam dederint, rectum est pertinere. Merito igitur universitas generis humani, dissentientibus paucorum opinionibus nihil admodum mota, studioseque naturam intuens, in ipsius lege naturae fundamentum reperit partitionis honorum, possessionisque privatas, ut quae cum hominum naturam pacatoque et tranquillo convictu maxime congruant, omnium saeculorum usu consecravit.—Leges autem civiles, quae, cum iustae sunt, virtutem suam ab ipsa naturali lege ducunt, id ius, de quo loquimur, confirmant ac vi etiam adhibenda tuerentur.—Idem divinarum legum sanxit auctoritas, quae vel appetere alienum gravissime volent. *Non concupisces uxorem proximi tui: non domum, non agrum, non ancillam, non bovem, non asinum, et uniuersa quae illius sunt* (1).

Iura vero istiusmodi, quae in hominibus insunt singulis, multo validiora intelliguntur esse si cum officiis hominum in convictu domestico apta et connexa spectentur.—In deligendo genere vitae non est dubium, quin in potestate sit arbitrioque singulorum alterutrum malle, aut Iesu Christi sectari de virginitate consilium, aut maritali se vinculo obligare. Ius coniugii naturale ac primigenium homini adimere, causamve nuptiarum praecipuam, Dei auctoritate initio constitutam, quoquo modo circumscribere lex hominum nulla potest

(1) Deut. V, 21.

Crescite et multiplicamini (1). En igitur familia, seu societas domestica, perparva illa quidem, sed vera societas eademque omni civitate antiquior; cui propterea sua quaedam iura officioque esse necesse est, quae minime pendeant a republica. Quod igitur demonstravimus, ius domum personis singularibus natura tributum, id transferri in hominem, quae caput est familiae, oportet: immo tanto ius est, illud validius, quanto persona humana in convictu domestico plura complectitur. Sanctissima naturae lex est, ut victi omnique cultu patrumfamilias tuerentur, quos ipse procreavit; idemque illud a natura ipsa deducitur, ut velit liberis suis, quippe qui paternam referunt et quodam modo producant personam, acquirere et parere, unde se honeste possint in incipiti vitae cursu a misera fortuna defendere. Id vero efficere non alia ratione potest, nisi fructuosam possessionem rerum, quas ad liberos haereditate transmittat.—Quemadmodum civitas, eodem modo familia, ut memoravimus, veri nominis societas est, quae potestata propria, hoc est paternam, regitur. Quamobrem, servatis utique finibus quos proxima eius causa praescripsit, in deligendis adhibendisque rebus incoluntibus ac iustae libertati suae necessarii, familia quidem paria saltem cum societate civili iura obtinet. Patria saltem diximus, quia cum convictus domestici et cogitatione sit et re prior, quam civilis coniunctio, priora quoque esse magisque naturalia iura eius officioque consequitur. Quod si cives, si familiae, convictus humani societatisque participes factae, pro adiumento offensionem, pro tutela dominationem iuris sui in republica reperirent, fastidiosa civitas, quam optanda societas esset.

Velle igitur ut pervadat civile imperium arbitratu suo usque ad in limina domorum, mensura ac perniciosus est error.—Certe si qua forte familia in summa rerum difficultate consilii inopia versetur, ut inde se ipsa expedire nullo pacto possit, rectum est subveniri publice rebus extremis: sunt enim familiae singulae pars quaedam civitatis. Ac pari modo sicuti intra domesticos praeterea gravis exitu perturbatione iurium mutuum, suum cuique ius potestas publica vindicator: neque enim hoc est ad se rapere iura civium, sed mutuari atque firmare iusta debitaque tutela. Hic tamen consistant necesse est, qui praesint rebus publicis: hos excedere fines naturam non patitur. Patria potestas est eiusmodi, ut nec extingui neque absorberi a republica possit, quia idem et commune habet cum ipsi hominum vita principium. *Filii sunt aliquid patris*, et velut potestatis amplificatio quaedam personae: proprieque loqui si volumus, non ipsi per se, sed per communitatem societatem. Atque haec ipsa de causa, quod filii sunt naturaliter aliquid patris... antequam usum liberi arbitrii habeant continentur sub parentum cura (2). Quod igitur Socialistae posthabita providentiam reipublicae, faciunt contra iustitiam naturalem, ac domorum compagine dissolvunt.

(1) Gen. I, 28 (2) — S. Thom. II-II Quaes. X, art. XII.

Ac praeter iniustitiam, nimis etiam apparet qualis esset omnium ordinum commutatio perturbatioque, quam dura et odiosa servitus civium consecutura. Aditus ad invidentiam mutuum, ad obtractationes et discordias patefere: ademptis ingenio singulorum solertiaeque stimulis, ipsi divitiarum fontes necessario exarescerent: eaque, quam fingunt cogitatione, acquabilitas, aliud revera non esset nisi omnium hominum aequae misera atque ignobilis, nullo discrimine, conditio.—Ex quibus omnibus perspicitur, illud *Socialismi* placitum de possessionibus in commune redigendis omnino repudiare oportere, quia iis ipsis, quibus est optulandum, nocet; naturalibus singulorum iuribus repugnat, officia reipublicae tranquillitatem communem perturbat. Maneat ergo, cum plebi sublevatio quaeritur, hoc in primis haberi fundamenti instar oportere, privatas possessiones inviolate servandas. Quo posito, remedium, quod exquiritur, unde petendum sit, explicabimus.

Confidenter ad argumentum aggredimur ac plane iure Nostro; propterea quod causa agitur ea, cuius exitus probabilis quidem nullus nisi advocata religione Ecclesiaeque, reperietur. Cum vero et religionis custodia, et earum rerum quae in Ecclesiae potestate sunt, penes Nos potissimum dispensatio sit, neglexisse officium taciturnitate videremur.—Profecto aliorum quoque operam et contentionem tanta haec causa desiderat; principum reipublicae intelligimus, dominorum ac locupletum, denique ipsorum, pro quibus contentio est, prolefariorum; illud tamen sine dubitatione affirmamus, inania conata hominum futura, Ecclesia posthabita. Videlicet Ecclesia est, quae promittit ex Evangelio doctrinas, quarum virtute aut plane componi certamen potest, aut certe fieri, detracta asperitate, mollius eademque est, quae non instruere mentem tantummodo, sed regere vitam et mores singulorum praeceptis suis contendit; quae statu ipsum proletariorum ad meliora promovet pluribus utilissime institutis: quae vult atque expedit omnium ordinum consilia viresque in id consociari, ut officium rationibus, quam commodissimi potest, consulatur: ad eamque rem adhiberi leges ipsas auctoritatemque reipublicae utique ratione ac modo, putat oportere.

Illud itaque statuatur primo loco, ferendam esse conditionem humanam: ima summis paria fieri in civili societate non posse. Agitant id quidem *Socialistae*: sed omnis est contra rerum naturam vana contentio. Sunt enim in hominibus maxime plurimaeque naturae dissimilitudines: non omnium paria ingenia sunt, non solertia non valetudo, non vires: quarum rerum necessarium discrimen sua sponte sequitur fortuna dispar.

Idque plane ad usum tum privatorum tum communitatis accommodata; indiget enim varia ad res gerendas facultate diversisque muneribus vita communis; ad quae fungenda munera potissimum impelluntur homines differentia rei cuiusque familiaris. Et ad corporis laborem quod attinet, in ipso statu *innocentiae* non iners omnino erat homo futurus: at vero quod ad animi delectationem tunc libero opta-

visset voluntas, idem postea in expiationem culpae subire non sine molestiae sensu coegit necessitas: *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae* (1)—Similique modo finis acerbiorum reliquarum in terris nullus est futurus, quia mala peccati consecraria aspera ad tolerandum sunt, dura, difficilia: eaque homini usque ad ultimum vitae comitari est necesse. Itaque pati et perpeti humanum est, et ut homines experiantur ac totent omnia, istiusmodi incommoda evellere ab humano convictu penitus nulla vi, nulla arte poterunt. Siqui id se profiteantur posse, si miserae plebi vitam polliceantur omni dolore molestisque vacantem, et refertam quiete ac perpetuis voluptatibus, nae illi populo imponunt frudemque struunt in mala aliquando erupturam meliore praesentibus. Optimum factu res humanas, ut se habent, ita contineri, simulque opportunitum incommodis levamentum uti diximus, aliunde petere.

Est illud in causa, de qua dicimus; capitale malum, opinione fingere alterum ordinem sua sponte infensum alteri, quasi locupletes et proletarios ad digladiandum inter se pertinaci duello natura comparaverit. Quod adeo a ratione abhorret et a veritate, ut contra verissimum sit, quo modo in corpore diversa inter se membra conveniant unde illud existit temperamentum habitudinis, quam symmetriam recte dixeris, eodem modo naturam in civitate praecipisse ut geminae illae classes congruant inter se concorditer, sibiique convenienter ad aequilibratam respondeant. Omnino altera alterius indiget: non res sine opera, nec sine re potest opera consistere. Concordia gignit pulcritudinem rerum atque ordinem: contra ex perpetuitate certaminis oritur necesse est cum aegre immanitate confusio. Nunc vero ad dirimendum certamen, ipsasque eius radices amputandas, mira vis est institutorum christianorum, eaque multiplex.—Ac primum tota disciplina religionis, cuius et interpres et custos Ecclesia, magnopere potest locupletes et proletarios componere invicem et coniungere scilicet utroque ordine ad officia mutua revocando, in primisque ad ea quae a iustitia ducuntur. Quibus ex officis illa proletarium atque opificem attingunt; quod libere et cum aequitate pactum operae sit, id integre et fideliter reddere: non ullo modo nocere, non personam violare dominorum: in ipsis tendendis rationibus suis abstinere a vi, nec seditionem induere unquam; nec commiseri cum hominibus flagitiosis, invidias spes et promissa ingentia artificiose jactantibus quod fere habet poenitentiam inutilem et fortunarum ruinas consequentes.—Ista vero ad divites spectant ac dominos: non habendos mancipiorum loco opifices: vereri in eis sequum esse dignitatem personae, utique nobilitatem ab eo character christiani qui dicitur. Quaestuosas artes, si naturae ratio, si christiana philosophia audiat, non pudori homini esse, sed decori, quia vitae sustentandae

(1) Gen. III, 17.

praebent honestam potestatem. Illud vere turpe et inhumum, abuti hominibus pro rebus ad quaestum, nec facere eos pluris, quam quantum nervis polleant viribusque. Similiter praecipitur, religionis et bonorum animi haberi rationem in proletariis oportere. Quare dominorum partes esse, efficere ut idoneo temporis spatio pietati vacet optex: non hominem dare obvium lenociniis corruptelarum illecebrisque peccandi: neque ullo pacto cura domestica parsimoniaeque studio abducere. Item non plus impere operis, quam vires ferre queant, nec id genus, quod cum aetate sexuque dissidet. In maximis autem officiis dominorum illud eminent, iusta unicuique praebere.

Profecto ut mercedis statuatur ex aequitate modus, causae sunt considerandae plures: sed generatim locupletes atque heri meminere, premere emolumentum sui causae indigentes ac miseros, alienaque ex inopia captare quaestum, non divina, non humana iura sinere. Fraudare vero quemquam mercede debita grande peccatum est, quod iras et coelo ultrices clamore devocat. *Ecce merces operariorum... quae fraudata est a vobis, clamat: et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiit* (1). Postremo religiose cavendum locupletibus ne proletariorum compendiis quidquam noceant nec vi, nec dolo, nec fenebris artibus: idque eo vel magis quod non satis illi sunt contra iniurias atque impotentiam muniti, eorumque res, quo exilior, hoc sanctorum habenda.

His obtemperatio legibus nonne posset vim causasque dissidii vel sola restringere? Sed Ecclesia lamen, Iesu Christo magistro et duce, persequitur meliorem: videlicet perfectius quiddam praecipiendo, illud spectat, ut alterum ordinem vicinitate proxima amicitiaeque alteri coniungat.—Intelligere atque aestimare mortalia ex veritate non possumus, nisi dispexerit animus vitam alteram aequam immortalem: qua quidem dempta, continua forma ac vera notio honesti interiret: immo tota haec rerum universitas in arcum abiret nulli hominum investigationi pervium. Igitur, quod natura ipsa admonente didicimus, idem dogma est christianum, quo ratio et constitutio tota religionis tamquam fundamento principe nititur, cum ex hac vita excesserimus, tum vere nos esse victuros. Neque enim Deus hominem ad haec fragilia et caduca, sed ad coelestia atque aeterna generavit, terramque nobis ut exulandi locum, non ut sedem habendi dedit. Divitiis ceterisque rebus, quae appellantur bona, affluens, carens, ad aeternam beatitudinem nihil interest: quemadmodum utare, id vero maxime interest. Acerbitates varias, quibus vita mortalis fere contextitur, Iesus-Christus copiosa redemptione sua nequaquam sustulit sed in virtutum incitamenta, materiamque bene merendi tradidit: ita plane ut nemo mortalium queat praemia sempiterna capessere, nisi cruentis Iesu-Christi vestigiis ingrediatur: *Si sustinebimus et conregnabimus* (2). Laboribus ille

(1) Jac. V, 4.—(2) II ad Tim. II, 12.

et cruciatibus sponte susceptis, cruciatum et laborum mirifice vim celenavit: nec solum exemplo, sed gratia sua perpetuaeque mercedis spe proposita, perpressionem dolorum effecti faciliorem: *id enim quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternae gloriae pondus operatur in coelis* (1).

Itaque fortunati monentur, non vacillatem doloris offerre, nec ad felicitatem aevi sempiterni quidquam prodesse divitias, sed potius obesse (2): terroris locupletibus esse debere Iesu Christi insuetas minas (3): rationem de usu fortunarum Deo iudici severissime aliquando reddendam.

De ipsis opibus utendis excellens ac maximi momenti doctrina est, quam si philosophia inchoatam, at Ecclesia tradidit perfectam plane, eademque efficit ut non cognitione tantum, sed moribus teneatur. Cuius doctrinae in eo est fundamentum positum, quod iusta possessio pecuniarum a iusto pecuniarum usu distinguitur. Bona privatim possidere, quod paulo ante vidimus, ius est homini naturali: eoque uti iure, maxime in societate vitae, non fas modo est, sed plane necessarium. *Licetum est quod homo propria possidet. Et est etiam necessarium ad humanam vitam* (4). At vero si illud quaeretur, qualem esse usum honorum necesse sit, Ecclesia quidem sine ulla dubitatione respondet: *quantum ad hoc, non debet homo habere res exteriores ut proprias sed ut communes, ut scilicet facile aliquis eas communicet in necessitate aliorum. Unde Apostolus dicit: divitiis huius saeculi praecipue... facile tribuere, communicare* (5). Nemo certe opitulati aliis de eo iubetur, quod ad usus pertinet cum suis tum suorum necessarios: immo nec tradere aliis quo ipse egest ad id servandum quod personae conveniat, quodque deceat: *nullus enim inconveniente vivere debet* (6). Sed ubi necessitati satis et decoro datum, officium est de eo quod superat gratificari indigentibus. *Quod superest, date eleemosynam* (7). Non iustitiae, ex opto in rebus extremis, officia ista sunt, sed caritatis christianae quam profecto lege agendo petere ius non est. Sed legibus iudicialibus quam profecto lege agendo petere ius non est. Sed legibus iudicialibus hominum lex antecedit iudiciumque Christi Dei, qui nullis modis suadet consuetudinem largiendi: *beatius est, magis dare quam accipere* (8); et collatam negatamve pauperibus beneficentiam perinde est ac sibi collatam negatamve iudicaturus. *Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis* (9).—Quarum rerum haec summa est, quicumque meliorem copiam honorum Dei munere accepit, sive corporis et externa sint, sive animi, ob hanc causam accepisse, ut ad perfectionem sui pariterque, velut minister providentiae divinae, ad utilitates adhibeat ceterorum. *Habens ergo talentum, curet omnino ne taceat: habens rerum affluentiam, cogitet*

(1) I Cor. XV, 17.—(2) Matth. XIX, 24, 24.—(3) Luc. VI, 24, 25.—(4) II-II Quaes. LXVI, s. II.—(5) II-II Quaes. LXV, s. I.—(6) II-II Quaes. XXVII, s. VI.—(7) Luc. XI, 41.—(8) Actor. XX, 35.—(9) Matth. XXV, 40.

ne a misericordiae largitate torpescat; habens artem qua regitur, magno opere studeant ut usum atque utilitatem illius cum proximo partiantur (1).

Bonis autem fortunae qui careant, ii ab Ecclesia perducuntur, non probo haberi, Deo iudice, paupertatem, nec eo pudendum, quod victus labore quaeratur. Idque confirmavit ro et facio Christus Dominus, qui pro salute hominum *egenus factus est, cum esset dives* (2); cumque esset filius Dei ac Deus ipsemet, videri tamen ac putari fabri filius voluit: quin etiam magnam vitae partem in opere fabrilis consumere non recusavit. *Nonne hic est faber, filius Mariae?* (3) Huius divinitatis exempli intuentibus, ea facilius intelliguntur: veram hominis dignitatem atque excellentiam in moribus, esse, hoc est in virtute positam virtutem vero commune mortalibus patrimonio, imis et summis divitibus et proletarii aequae parabile: nec aliud quippiam quam virtutes et merita, in quocumque reperiantur, mercedem beatitudini aeternae sequuturam. Immo vero in calamitosorum genus propensor Dei ipsius videtur voluntas: bestos enim Iesus-Christus nuncupat pauperes (4): invitat peremerant ad se, solatii causa, quicumque in labore sint ac luctu (5): infimos et iniuria vexatos complectitur caritate praecipua. Quorum cognitione rerum facile in fortunatis deprimitur tumens animus, in aerumnosis demissus extollitur; alteri ad facilitatem, alteri ad modestiam flectuntur. Sic cupitum superbiae intervallum efficitur brevis, nec difficulter impetrabitur ut ordinis utriusque, iunctis amice dextris, copulentur voluntates.

Quos tamen, si christianis praeceptis paruerint, parum est amicitiae, amor etiam fraternus inter se coniugabit. Sentient enim et intelligent, omnes plane homines a communi parente Deo procreatos: omnes ad eundem finem bonorum tendere, qui Deus est ipse qui efficere beatitudine perfecta atque absoluta et homines et Angelos unus potest: singulos item pariter, esse Iesu-Christi beneficio redemptos et in dignitatem filiorum Dei vindicatos, ut plane necessitudine fraterna cum inter se tum etiam cum Christo Domino, *primogenito in multis fratribus*, contineantur. Item naturae bona munera gratiae divinae pertinere communiter et promiscue ad genus hominum universum, nec quemquam, nisi divinum, bonorum coelestium fieri exheredem. *Si autem filii et heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi* (6).

Talis est forma officiorum ac iurium, quam christiana philosophia proficitur. Nonne quieturum perbrevis tempore certamen omne videatur, ubi illa in civili convictu valeret?

Denique nec satis habet Ecclesia viam inveniendae curationis ostendere, sed admovet sua manu medicinam, Nam tota in eo est ut

(1) S. Greg. Mag. in Evang. *Matth.* IX, v. 7—(2) I. Corinth. VIII, 9—(3) Marc. VI, 3—(4) *Matth.* V, 3: *Beati pauperes spiritu*—(5) *Matth.* XI, 28: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*—(6) *Rom.* VIII, 17.

ad disciplinam doctrinamque suam excolat homines atque instituat: cuius doctrinae saluberrimos viros, Episcoporum et Cleri opera, quam latissime potest, curat deducendos. Deinde pervadere in animos nititur flectere voluntates, ut divinum disciplina praecceptorum regi se gubernarique patiantur. Atque in hac parte, quae princeps est ac permagni momenti, quia summa utilitatum causaque tota in ipsa consistit, Ecclesia quidem una potest maxima. Quibus enim instrumentis ad permovendos animos utitur, ea sibi hanc ipsam ob causam tradita a Iesu Christo sunt, virtutemque habent divinitus insitam. Istiusmodi instrumenta sola sunt, quae cordis attingere penetrales sinus apte queant hominem adducere ut obedientem se praebent officio, motus animi appetentis regat, Deum et proximos caritate diligit singulari ac summa, omnisque animose perumpat, quae virtutis impediunt cursum.

Satis est in hoc genere exempla veterum paulisper cogitatione repetere. Res et facta commemoramus, quae dubitationem nullam habent: scilicet civilem hominum communitatem funditus esse institutis christianis renovatam: huiusce virtute renovationis ad meliora promotum genus humanum, immo revocatum ab interitu ad vitam, auctumque perfectione tanta, ut nec existerit ulla ante, nec sit in omnes consequentes aetates futura maior. Denique Iesum-Christum horum esse beneficiorum principium eundem et finem: ut ab eo profecta, sic ad eum omnia referenda. Nimirum accepta Evangelii luce, cum incarnationis Verbi hominumque redemptionis grande mysterium orbis terrarum didicisset, vita Iesu-Christi Dei et hominis pervasit civitates, eiusque fide et praeceptis et legibus totas imbuat. Quare si societati generis humani medendum est, revocatio vitae institutorumque christianorum sola medebitur. De societatibus enim dilabentibus illud rectissime praecipitur, revocari ad origines suas, cum resituti volunt, oportere. Haec enim omnium consociationum perfectio est, de eo laborare idque assequi, cuius gratia institutae sunt: ita ut motus actusque sociales eadem causa pariat, quae peperit societatem. Quamobrem declinari ab instituto, corruptio est: ad institutum, redire, sanatio. Verissimaeque id quemadmodum de toto republicae corpore, eodem modo de illo ordine civium dicimus, qui vitam sustentant opere, quae est longe maxima multitudo.

Nec tamen putandum, in colendis animis totas esse Ecclesiae curas ita defixas, ut ea negligat quae ad vitam pertinent mortalem ac terrenam.—De proletariis nominatim vult et contendit ut emergant et miserimo statu fortunamque meliorem edipscentur. Atque in id cor fert hoc ipso operam non mediocre, quod vocat et instituit homines ad virtutem. Mores enim christiani, ubi servantur integri, partem aliquam prosperitatis sua sponte pariunt rebus externis quia conciliant principium ac fontem omnium bonorum Deum: coercent geminas vitae pestes, quae nimium saepe hominem efficiunt in ipsa opum abundantia miserum, rerum appetentiam nimiam et voluptatum

silium (1); contenti denique cultu victuque frugí, vectigal parsimonia suppleant, procul a vitis, quae non modo exiguae pecunias, sed maximas etiam copias exhauriunt, et laeta patrimonía dissipant. Sed praeterea, ut bene habeant proletarii, recta providet instituendis fovendisque rebus quas ad sublevandam eorum inopiam intelligat conducibiles. Quin in hoc etiam genere beneficiorum ita semper excelluit, ut ab ipsis inimicis praedicatione efferatur. Ea vis erat apud vetustissimos christianos caritatis mutuae, ut persepe sua se re privarent, opitulandi causa, divitiores: quomobrem nequam... quiesquam egens erat inter illos (1). Diaconis, in id nominatim ordine instituto, datum ab Apostolis negotium, ut quotidianae beneficentiae exerceant munus: ac Paulus Apostolus, etsi sollicitudine districtus omnium Ecclesiarum, nihilominus dare se in laboriosa itinera non dubitavit, quo ad tenuiores christianos stipem praesens efferret. Cuius generis pecunias, a christianis in unoquoque conventu, utro collatas, deposita pietatis nuncupat Tertullianus, quod si licet insumerentur egenis alendis humanisque, et pueris ac puellis re ac parentibus destitutis, inque domesticis senibus, item naufragis (2).

Hinc sensim illud exiti patrimonium, quod religiosa cura tamquam rem familiarem indigentium Ecclesia custodivit, haec vero subsidia miserae plebi, remissa rogandi voracundia, comparavit. Nam et locupletium et indigentium communis parens, excita ubique ad excellentem magnitudinem caritate, collegia condidit sodalium religiosorum, aliaque utiliter per multa instituit, quibus opem ferentibus, genus miseriarum prope nullum esset, quod solatio careret. Hodie quidem multi, quod eodem modo facere olim ethnici, ad arguendam transgrediuntur Ecclesiam huius etiam tam egregiae caritatis: cuius in locum subrogare visum est constitutum legibus publicis beneficentiam, sed quae christianam caritatem suppleant totam se ad alienas porrigentem utilitates, artes humanae nullae reperientur. Ecclesiae solus est illa virtus, quia nisi a sacratissimo Iesu Christi Corde ducitur, nulla est usquam: vogatur autem a Christo longius, quicumque ab Ecclesia discesserit.

At vero non potest esse dubium quin, ad id quod est propositum, ea quoque, quae in hominum potestate sunt, adimenta requirantur. Omnino omnes, ad quos causa pertinet, eodem intendant idemque laborent pro rata parte necesse est. Quod habet quamdam cum moderatrice mundi providentia similitudinem: fere enim videmus rerum exitus a quibus causis pendent, ex eorum omnium conspiratione procedere.

Iamvero quota pars remedii a republica expectanda sit, praestat exquirere.—Rempublicam hoc loco intelligimus non quasi populus utitur unus vel alter, sed qualem et vult recta ratio naturae congruens, et probant divinae documenta sapientiae, quae Nos ipsi

(1) *Redit unquam maiorum est cupiditas.* I Tim. VI, 10.—(2) Act. IV, 34.—(3) Apol. I, XXXIX

nominatim in litteris Encyclicis de civitatum constitutione christianae explicavimus. Ita quae per quos civitas regitur, primum conferre operam generatim atque universae debent tota ratione legum atque institutorum, scilicet efficiendo ut ex ipsa conformatione atque administratione reipublicae utro prosperitas tam communitatis quam privatorum efflorescat. Id est enim civilis prudentiae munus, propriumque eorum qui praesunt, officium. Nunc vero illa maxima efficiunt prosperae civitates, morum probitas, recte atque ordine constitutae familiae, custodia religionis ac iustitiae, onerum publicorum cum moderata irrogatio, tum aequa partitio, incrementa artium et mercaturae, florens agrorum cultura, et si qua sunt alia generis eiusdem, quae quo maiore studio provelantur, eo melius sunt victuri cives et bestiae.—Harum igitur virtutum rerum in potestate rectorum civitatis est, ut ceteris procedere ordinibus, sic et proletariorum conditionem juvare plurimum: idque iure suo optimo, neque ulla cum importunitatis suspitione: debet enim respública ex lege numeris sui in commune consulere. Quo autem commodorum copia proveniret ex hac generali providentia maior, eo minus oportebit aliis ad opificum salutem experiri viis.

Sed illud praeterea considerandum, quod rem altius attingit, utram civitatis esse rationem, communem summorum atque infimorum. Sunt nimirum proletarii pari iure cum locupletibus natura cives, hoc est partes verae vitaeque viventes, unde constat, interiectis familiis, corpus reipublicae; ut ne illud adiungatur, in omni urbe eos esse numero longe maximo. Cum igitur illud sit per absurdum, partem civium consulere, partem negligere, consequitur, in salute commodaeque ordinis proletariorum tuendis curas debitas collocari publice oportere, si fiat, violata in iustitiam, suum cuique tribuere praecipientem. Qua de re sapienter S. Thomas: *sicut pars et totum quodammodo sunt idem, ita id, quod est totum, quodammodo est pars (1)*. Proinde in officiis non paucis neque levibus populo bene consulendum principum, illud in primis eminent, ut unquamque civium ordinem aequabiliter tueantur, ea nimirum, quae *distributiva* appellatur, iustitia in violata servanda.

Quamvis autem cives universos, nemine excepto, conferre aliquid in summam bonorum communium necesse sit, quorum aliqua pars virilis sponte residit in singulos, tamen idem et ex se quoque conferre nequaquam possunt. Qualescumque sint in imperii generibus vicissitudines, perpetua futura sunt ea in civium statu discrimina, sine quibus nec esse, deo cogitari societas ulla posset. Omnino necesse est quosdam reperiri, qui se reipublicae dedant, qui leges condant, qui ius dicant, denique quorum consilio atque auctoritate negotia urbana, res bellicae administrantur. Quorum virorum priores esse partes, easque habendos in omni populo primarios, nemo non videt, propterea quod communi bono dant operam proxime atque exce-

(1) II-II Quaesit. LXI, a. 1 ad 2.

lenti ratione. Contra vero qui in arte aliqua exercentur, non ea, qua illi, ratione nec iisdem muneribus prosunt civitati: sed tamen plurimum et ipsi, quamquam minus directe, utilitati reipublicae inserviunt. Sane sociale bonum cum debeat esse eiusmodi, ut homines eius fiant admodum meliores, est profecto in virtute praecipue collocandum. Nihilominus ad bene constitutam civitatem suppeditatio quoque pertinet honorum corporis atque externorum, quorum usus est necessarius ad actum virtutis (1). Idemvero his pariendis bonis est proletariorum maxime efficax ac necessarius labor, sive in agris artem atque manum sive in officinis exercent. Immo eorum, in hoc genere vis est atque efficientia tanta, ut illud verissimum sit, non aliunde quam ex opificum labore gigni divitias civitatem. Labet igitur aequitas curam de proletario publice geri, ut ex eo, quod in communem offert utilitatem percipiat ipse aliquid, ut tectus, ut vestitus, ut salvus vitam tolerare minus aegre possit. Unde consequitur, favendum rebus omnibus esse quae conditioni opificum quoquo modo videantur profuturae. Quae cura tantum aebet ut noceat cuiquam, ut potius profutura sit universis, qui non esse omnibus modis eos miseros, a quibus tam necessaria bona proficiuntur, prorsus interest reipublicae.

Non civem, ut diximus, non familiam absorberi a reipublica rectum est; suam utrique facultatem agendi cum libertate permittere sequum est, quantum incolumi bono communi et sine cuiusquam iniuria potest. Nihilominus eis, qui imperant, videndum ut communitatem eiusque partes tueantur. Communitatem quidem, quippe quam summae potestati conservandam natura commisit usque eo, ut publicae custodia salutis non modo suprema lex, sed tota causa sit ratioque principatus; partes vero, quia procuracionem reipublicae non ad utilitatem eorum, qui commissi sunt, natura pertinere, philosophia pariter et fides christiana consentiunt. Cumque imperandi facultas proficiatur a Deo, eiusque sit communicatio quaedam summi principatus, gerenda ad exemplar est potestatis divinae, non minus rebus singulis quam universis cura paternalis consulentis. Si quid igitur detrimenti allatum sit aut impendeat rebus communiibus, aut singulorum ordinum rationibus, quod sanari aut prohiberi alia ratione non possit, obviam iri auctoritate publica necesse est.—Atqui interest salutis cum publicae, tum privatae pacatas esse res et compositas: item dirigi ad Dei iussa naturaeque principia omne convictus domesticae disciplinae: observari et coli religionem: florere privatim ac publice mores integros: sanctam retineri iustitiam, nec alteros ab alteris impune violari: validos adolescere cives, iuvandae tutandaeque, si res postulet, civitati idoneos. Quamobrem si quando fiat, ut quippiam turbarum impendeat ob secessionem opificum, aut quippiam turbarum impendeat ob secessionem opificum, aut intermissas ex composito operas: ut naturalia familiae nexa spud proleta-

(1) 8. Thom., De reg. Princip. l. c. XV.

rios relaxentur: ut religio in opificibus violetur non satis impertiendo commoda ad officia pietatis: si periculum in officinis integritati morum ingruat a sexu promiscuo, aliave perniciosis inventibus peccandi: aut opificum ordinem herilis ordo iniquis immitentibus vel alienis a persona ac dignitate humana conditionibus affligit: si valetudini noceatur opere immodico, nec ad sexum aetatemve accommodato, his in causis plane adhibenda, certos intra fines, vis et auctoritas legum. Quos fines eadem, quae legum poscit opem, causa determinat: videlicet non plura suscipienda legibus, nec ultra progrediendum: quam incommodum sanatio, vel periculi depulsio requirat.

Iura quidem, in quocumque sint, sancte servanda sunt: atque ut suum singuli teneant, debet potestas publica providere, propulsandis atque ulciscendis iniuriis. Nisi quod in ipsis protegendis privatorum iuribus, praecipue est infirmorum atque inopum habenda ratio. Si quidem natio divitum, suis septa praesidiis, minus eget tutela publica: miserum vulgus, nullis opibus suis tutum, in patrocinio reipublicae, maxime, nititur. Quocirca mercenarios, cum in multitudine egeni numerentur, debet cura providentiaeque singulari complecti respublice.

Sed quaedam maioris momenti praestat nominatim perstringere. — Caput atem est, imperio ac munimento legum tutari privatas possessiones oportere. Potissimumque, in tanto iam cupiditatum ardore continenda in officio plebs: nam si ad meliora contendere concessum est non repugnante iustitia: et alteri, quod suum est, detrahere, ac per speciem absurdae cuiusdam aequibilitatis in fortunas alienas involare, iustitia vetat nec ipsa communis utilitatis ratio sinit. Ultrique pars opificum longe maxima res meliores honesto labore comparare sine cuiusquam iniuria melunt: verumtamen non pauci numerantur pravis imbuti opinionibus rerumque novarum cupidi, qui id agunt omni ratione ut turbas moveant, ac ceteros ad vim impellant. Interest igitur reipublicae auctoritas, inlectoque conciliatoribus freno, ob opificum moribus corruptrices artes, a legitimis dominis periculum rapinarum coercent.

Longinquior vel operosior labor, atque opinatio curtae mercedia causam non raro dant artificibus quamobrem opere se solvant ex composito, ceteroque dedant voluntario. Cui quidem incommodo usitato et gravi medendum publice, quia genus istud, cessatiodis non heros dumtaxat, atque opifices ipso efficit damno, sed mercaturis obest reique publicae utilitatibus: cumque haud procul esse a vi turbisque soleat, saepe numero tranquillitatem publicam in discrimen adducit. Qua in re illud magis efficax ac salubre, antevertere auctoritate legum, malumque ne erumpere possit prohibere, a motis mature causis, unde dominorum atque operariorum conflictus videatur extiturus.

Similique modo plura sunt in opifice, praesidio munienda reipublicae; ac primum animi bona. Siquidem vita mortalis quantumvis

bona et optabilis, non ipsa tamen illud est ultimum, ad quod nati sumus: sed via tantum modo atque instrumentum ad animi vitam perspicientia veri et amore boni complendam. Animus est, qui expressam gerit imaginem similitudinemque divinam, et in quo principatus ille residet, per quem dominare iussus est homo in inferiores naturas, atque effluere utilitati suae terras omnes et maria parentia. *Replete terram et subiecte eam; et dominamini piscibus maris et volatilibus caeli et universis animantibus, quae moventur super terram.* (1) Sunt omnes homines hac in re pares, nec quippiam est quod inter divites atque inopes dominos et famulos, inter principes privatosque differat: *nam idem dominus omnium* (2). Nemini licet hominis dignitatem de qua Deus ipse disponit *cum magna reverentia*, impune violare, neque ad eam perfectionem impedire cursum, quae sicut vitae in caelis sempiternae consentanea. Quin etiam in hoc genere tractari se non convenienter naturae suae, animique servitatem servare velle, ne sua quidem sponte homo potest: neque enim de iuribus agitur, de quibus sit integrum homini, verum de officio adversus Deum quae necesse est sancte servari.

Hinc consequitur requies operum et laborum per festos dies necessaria. Id tamen nemo intelligat de maiore quadam inertis otii usura, multoque minus de cessatione, qualem multi expectant, faultrice vitiorum et ad effusiones pecuniarum adiutrice, sed omnino de requiete operum per religionem consecrata. Coniuncta cum religione quies servocat hominem a laboribus negotisque vitae quotidianae ut ad cogitanda revocet bona coelestia, tribuendumque cultum numini aeterno iustum ac debitum. Haec maxime natura atque haec causa quietis est in dies festos capiendae: quod Deus et in testamento veteri praecipua lege sanxit: *Memento ut diem sabbati sanctifices* (3); et facto ipso suo docuit, arcana requiete statim posteaquam fabricatus hominem erat sumpta: *Requiebit die septimo ab universo opere quod paravit* (4).

Quod ad tutelam honorum, corporis et exteriorum primum omnium eripere miseris officios e saevitia oportet hominum cupidorum, personis pro rebus ad questum intemperanter abundantium. Scilicet tantum exigi operis, ut habere et animus labore nimio, usaque corpus defatigationi succumbat, non iustitia, non humanitas patitur. In homine, sicut omnis natura sua, ita et vis efficiens certis est circumscripta finibus, extra quos egredi non potest. Accutur illa quidem exercitatione atque usu, sed hac tamen lege ut agere intermittat idem diem et acquiescat. De quotidiano igitur opere videndum ne in plures extrahatur horas, quam vires sinant. Intervalla vero quiescendi quanta esse oporteat, ex vario genere operis, ex adiunctis temporum et locorum, ex ipsa officium valetudine iudicandum. Quorum est opus lapidem a terra excindere, aut ferrum, aes, aliaque id genus effodere penitus abdita, eorum labor, quia multo maior est idea quae

(1) Gen. 1, 22. — (2) Rom. X, 12. — (3) Exod. XX, 8. — (4) Gen. II, 2.

valetudini gravis, cum brevitate temporis est compensandus, Anni quoque dispicienda tempora: quia non raro idem operae genus alio tempore facile est ad tolerandum, alio aut tolerari nulla ratione potest, aut sine summa difficultate non potest.

Denique quod facere epulique viri adulta aetate beneque validus potest, id a femina puerove non est aequum postulare. In modo pueris valde cavendum, ne prius officina capiat, quam corvus, ingenium, animum satis firmaverit aetas. Erumpentes enim in pueritia vires, velut herbescentem viriditatem, agilitatio praecox elidit qua ex re omnis est institutio puerilis interitura. Sic certa quaedam artificia minus apte conveniunt in feminas ad opera domestica natas: quae quidem opera et tuentur magnopere in muliebri genere deus, et liberorum institutioni prosperitatique familiae natura respondent. Universe autem statatur, tantum esse officibus tribuendum otii, quantum cum viribus compensetur labore consumptis; quia detritas usi vires debet cessatio restituere. In omni obligatione, quae dominis atque artificibus invicem contrahatur, hinc semper aut descripta aut tacita conditio inest, utrique generi quiescendi ut cautum sit: neque enim honestum esset convenire secus, quia nec postulare cuiquam fas est, neque spondere neglectum officiorum, quae ve Deo vel sibi metipsis hominem obstringunt.

Rem hoc loco attingimus ad magni momenti: quae recte intelligatur necesse est, in alterutram partem ne peccetur. Videlicet assensum definitur libero consensu modus: itaque dominus rei, pacta mercede persoluta, liberavisse fidem, nec ultra debere quidquam videretur. Tunc solum fieri iniuste, si vel prelium dominus solidum, vel obligatas artifex operas reddere totas recusaret: his causis rectum esse potestatem polliceam intercedere, ut suum cuique ius incolome sit, sed praeterea nullis. Cui argumentationi aequus rerum iudex non facile, neque in totum assentiat, quia non est absoluta omnibus partibus: momentum quoddam rationis abest maximi ponderis. Hoc est enim operari, exercere se rerum comparandam causa, quae sint ad varios vitae usus, potissimumque ad tuitionem sui necessariae. *In sudore vultus tui vesceris pane* (1).

Itaque duos velut notes habet in homine labor natura insitas, nimirum ut *personalis* sit, quia vis agens adhaeret personae, atque eius omnino est propria, a quo exercetur, et cuius est utilitate natus deinde ut sit *necessarius*, ob hanc causam, quod fructus laborum eius homini opus ad vitam tuendam: vitem autem tueri ipse rerum, cui maxime parendum, natura iubet. Invenio si ex ea dumtaxat parte spectetur quod *personalis* est, non est dubium quin integrum officium sit pactae mercedis angustius finire modum: quemadmodum enim operas dat ille voluntate, sic et operarum mercede vel tenui vel plane nulla contentus esse voluntate potest. Sed longe aliter iudicandum si cum ratione *personalitatis* ratio coniungitur *necessitatis*, co-

(1) Gen. III, 19.

gitatione quidem non re ab illa separabilis. Reapse manere in vita, commune singulis officium est, cui scelus est deesse. Hinc ius rependarum rerum, quibus vita sustentatur, necessario nascitur: quarum rerum facultatem infimo cuique non nisi quaesita labore merces suppediat. Esto igitur, ut opifex atque herus libere in idem placitum, ac nominatim in salarii modum consentiant: subest tamen semper aliquid ex iustitia naturali, idque libera paciscentium voluntate maius et antiquius, scilicet alendo opifeci, frugi quidem et bene morato, haud imparem esse mercedem oportere. Quod si necessitate opifex coactus, aut mali peioris metu permotus duriozem conditionem accipiat, quae, etiamsi nolit, accipiendam sit, quod a domino vel a redemptore operum imponitur, istud quidem est subire vim, cui iustitia reclamat.

Veruntamen in his similibusque causis, quales ille sunt in uno quoque genere artificii quola sit elaborandum hora, quibus praesidiis valetudini maxime in officinis cavendum, ne magistratus inferat sese importunius, praesertim cum adiuncta tam varia sint rerum, temporum, locorum satius erit eas res iudicio reservare collegiorum, de quibus infra dicturi sumus, ut aliam inire viam, qua rationes mercenariorum, uti pars est, salvae sint occedente, si res postulaverit tutela praesidioque reipublicae.

Mercedem si ferat opifex satis amplam ut ea se uxoremque et liberos tueri commodum queat, facile studebit parsimoniae si sapit, efficietque, quae ipsa videtur natura monere, ut detractis sumptibus, aliquid etiam redundet, quo sibi liceat ad modicum censum pervenire. Neque enim effici, ratione dirimi causam, de qua agitur, posse vidimus, nisi hoc sumpto et constituto, ius privatorum bonorum sanctum esse oportere. Quomobrem favere huic iuri leges debent, et quoad potest, providere ut quamplurimi ex multitudine rem habere malint. Quo facto, praeclearae utilitates consequutur: sunt; ac primum certe aequior partitio bonorum. Vis enim commutationum civium in duas civium classes divisit urbes, immenso iter utramque discrimine interiecta. Ea una parte factio praepolens, qua praevides: quae cum operum et mercaturae universum genus sola potest facultatem omnem copiarum effectricem ad sua commoda ac rationes trahit, atque in ipsa administratione reipublicae non parum potest.

Ex altera inops atque infirma multitudo, exulcerato animo et ad turbas semper parata. Iamvero si plebis excitetur industria in spem adipiscendi quippiam, quod solo contineatur, sensim fiet ut alter ordo evadat finitimus alteri, subleto inter summas divitias summamque egostatem discrimine. — Praeterea rerum, quas terra gignit, maior est abundantia futura. Homines enim, cum se elstolare sciunt in suo, alacritatem adhibent studiumque longe maius: immo prorsus adamare terram institunt sua manu perculam, unde non alimenta, tantum, sed etiam quamdam copiam et sibi et suis expectant. Ista voluntatis alacritas, nemo non videt quam valde conferat ad ubertatem fructuum, augendasque divitias civitatis. Ex quo illud tertio loco

mansbit commodi, ut qua in civitate homines editi suscepique in lucem sint, ad eam facile retineantur: neque enim patriam cum externa regione commutarent, si vitae degendae tolerabilem daret patria facultatem. Non tamen ad haec commoda perveniri nisi ea conditione potest, ut privatus census ne exhauriatur, immanitati tributorum et vectigalium. Ius enim possidendi privatim bona cum non sit lege hominum sed natura datum, non ipsum solvere, sed tantummodo ipsius usum temperare et cum communi bono componere auctoritas publica potest. Faciat igitur iniuste atque inhumane, si de bonis privatorum plus aequo, tributorum nomine, detrexit.

Postremo domini ipsique opifices multum hac in causa possum, iis videlicet institutis, quorum ope et opportune subveniuntur indigentibus, et ordo alter proprius accedat ad alterum. Numeranda in hoc genere sodalitia ad suppetias mutuo ferendas: res varias, privatorum providentia constitutas, ad cavendum opifeci, itemque oritanti uxoris et liberorum, si quid subitum ingruat, si debilitas affligerit, si quid humanitas accidat: instituti patronatus pueris, puellis, adolescentibus nstoque maioribus tutandis. Sed principem locum obtinent sodalitia artificum, quorum complexu fere cetera continentur. Februm corporatorum apud maiores nostros diu bene facta consuetudine. Revera non modo utilitates praeclearas artificibus, sed artibus ipsis, quod perplura monumenta testantur, decus atque incrementum peperere. Eruditioze nunc aetate, moribus novis, auctis etiam rebus quae vita quotidiana desiderat, profecto sodalitia opificum fieri ad praesentem usum necesse est. Vulgo coiri eius generis societates, sive totas ex opificibus constitatas, sive ex utroque ordine mixtas, gratum est: optandum vero ut numero et actiosa virtute crescant. Etsi vero de iis non semel verba fecimus, placet tamen hoc loco ostendere, eas esse valde opportunas, et iure suo coalescere: item qua illas disciplina uti, et quid agere oporteat.

Virium suarum explorata exiguitas impellit hominem atque hortatur, ut opem sibi alienam velit adiungere. Sacrarum litterarum est illa sententia: *melius est duos esse simul, quam unum: habent enim emolumentum societatis suae. Si unus ceciderit ab altero fulcietur. Vae soli, quia cum ceciderit, non habet subleantem se* (1). Atque illa quoque: *frater qui adiuvatur a fratre, quasi civitas firma* (2). Hac homo propensione naturali sicut ad coniunctionem dicitur congregationemque civilem, sic et alias cum civibus inire societates experit, exiguas illas quidem nec perfectas, sed societates tamen. Inter has et magnam illam societatem ob diferentes causas proximas interest plurimum. Finis enim societati civili propositus pertinet ad universos quoniam communi continetur bono: cuius homines et singulos pro portione compotes esse ius est. Quare appellatur *publica* quia

(1) Eocl. IV, 9-12. — (2) Prov. XVIII, 19.

per eam homines sibi invicem communicat in una republica constituenda (1).

Contra vero, quae in eius veluti sint iunguntur societates, privatae habentur et sunt quia videlicet illud, quo proxime spectant, privata utilitas est, ad solos pertinens consociatos. *Privata autem societas est, quae ad aliquod negotium tractatum exercendum contingitur, sicut quod duo vel tres societatem ineunt, ut simul negotientur* (2). Nunc vero quamquam societates privatae existunt in civitate, eiusque suat velut partes totidem, tamen universae ac per se non est in potestate republicae ne existant prohibere. Privatas enim societates iure concessum est homini iure naturae, est autem ad praesidium iuris naturalis instituta civitas; non ad interitum; eaque si civium coetus sociari veluerit, plane secum pugnantia agit, propterea quod tam ipsa quam coetus privati uno hoc e principio nascuntur, quod homines sunt natura congregabiles.

Incidunt aliquando tempora cum ei generi communitatum rectum sit leges obistere: scilicet si quidquam ex instituto persequantur, quod cum probitate, cum iustitia, cum republicae salute aperte dissideat. Quibus in causis iure quidem potestas publica quo minus illae coalescat, impedit: iure etiam dissolvit coelitas: summam tamen adhibeat cautionem necesse est, ne iura civium migrare videatur, neu quidquam per speciem utilitatis publicae statuat, quod ratio non probet. Eatenus enim obtemperandum legibus, quod cum recta ratione aedeque cum lege Dei sempiterna consentiant (3).

Sodalitates varias hic reputamus animo et collegia et ordines religiosos, quos Ecclesiae auctoritas et pia christianorum voluntas genuerunt: quanta vero cum salute gentis humanae, usque ad nostram memoriam historia loquitur. Societatis eiusmodi, si ratio sola diiudicet cum initiae honesta causa sint, iure naturali initas apparet fuisse. Qua vero parte religionem attingunt, sola est Ecclesia cui iuste pareant. Non igitur in eas quicquam sibi arrogare iuris, nec eorum ad se traducere administrationem recte possunt qui praesint civitati: eas potius officium est republicae vereri, conservare, et ubi res postulaverit, iniuria prohibere. Quod tamen longe aliter fieri hoc praesertim tempore vidimus. Multis locis communitates huius generis respublica violavit, ac multiplices quidem iniurias: cum ot civium legum nexu devinxerit, et legitimum iure personae moralis exuerit, et fortunis suis despoliavit. Quibus in fortunis suum habebat Ecclesia ius, suum singuli sodales, item qui eas certae quidam causae addiderant, et quorum essent commodo ac solatio addictae. Quomobrem temperare animo non possumus quin spoliationes eius-

(1) S. Thom. *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, cap. II.—(2) *Ib.*—(3) *Ibid.* *in tantum habet rationem legis, in quantum est secundum rationem naturalem, et secundum hoc manifestum est quod a lege aeterna derivatur. In quantum vero a ratione recedit, si dicitur lex iniusta, et sic non habet rationem legis, sed magis violentiae cuiusdam.* S. Thom. *Summ. Theol.* II, Quaest. XIII, a III.

modi tam iniustus ac perniciosus conqueramur, eo vel magis quod societatibus catholicorum virorum. pacatis iis quidem et in omnes partes utilibus, iter praeccludi videmus, quo tempore edicitur utique coire in societatem per leges licere: eaque facultas large revera hominibus permittitur consilia agitantibus religioni simul ad reipublicae perniciosas.

Prefecto consociationum diversissimum, maxime ex officibus, longe nunc maior, quam alias frequentia. Plures unde ortum ducent, quid velint, qua grossentur via, non est huius loci quaerere. Opinio tamen est, multis confimata rebus, praesae ut plurimum occultiores auctores, eosdemque disciplinam, adhibere non Christiano nomini, non saluti civitatum consentaneam; occupataque efficiendorum operum universitate, id agere ut qui secum consociari recusarint, luere poenis aegestate cogantur.—Hoc rerum statu, alterum malint artifices christiani oportet, aut nomen collegii dare, unde periculum religioni extimescendum: aut sua inter se sodalitia condere, viresque hoc pacto coniungere, quo se animose queant ab illa iniusta ac non ferenda oppressione redimere. Omnino optari hoc alterum necesse esse, quam potest dubitationem apud eos habere, qui nolint summum hominis bonum in praesentissimum discrimen coniciere?

Valde quidem laudandi complures ex nostris, qui probe perspecto quid a se tempora postulent, experiuntur ac tentant qua ratione proletarios ad meliora adducere honestis artibus possint. Quorum patrocinio suscepto, prosperitatem augere cum domesticam tam singulorum student, item mederi cum aequitate vincula, quibus invicem artifices et domini continentur: alere et confirmare in utrisque memoriam officii, atque evangelicorum custodiam praecceptorum; quae quidem praecipua hominem ab inleperantia revocant, excedere modum velant, personarumque et rerum dissimilimo statu harmoniam in civitate tuerentur. Haec de causa unum in locum saepe convenire videmus viros egregios, quo communicent consilia invicem, viresque iungant, et quid maxime expedire videatur, consulent. Alii varium genus artificum opportuna copulare societate student; consilio ac re iuvant, opus ne desit honestum ac fructuosum, provident. A scritatem addunt ac patrocinium impertiunt Episcopi: quorum auctoritate auspiciisque plures ex utroque ordine Cleri, quae ad excolendum animum pertinent, in consociatis sedulo curant. Denique catholici non desunt copiosis divitiis, sed mercenariorum velut consortes voluntarii, qui constituere lateque fundere grandi pecunia consociationes aditantur: quibus adjuvantibus facile officii liceat non modo commoda praesentia, sed etiam honestae quietis futurae fiduciam sibi labore quaerere. Tam multiplex tamque aleacris industria quantum attulerit rebus communibus boni plus est cognitum, quam ut attineat dicere. Hinc iam bene de reliquo tempore sperandi auspicia suminus, modo societates istiusmodi constanter incrementa capiant, ac prudenti temperatione consti-

uantur. Tutetur hae republica civium cactus iare socios: ne trudad tamen esse in eorum intimam rationem ordinemque vite: vitalis enim motus cietur ab interiore principio, ac facillime sane pulsu eliditur externo.

Est profecto temperatio ac disciplina prudens ad eam rem necessaria, ut consensus in agendo fiat conspiratioque voluntatum. Proinde si libera civibus coeundi facultas est, ut profecto est, jus quoque esse oportet eam libere optare disciplinam easque leges, quae maxime conducere ad id, quod propositum est, iudicentur. Eam, quae memorata est temperationem disciplinamque collegiorum qualem esse in partibus suis singulis oporteat, decerni certis definitisque regulis non censemus posse, cum id potius statuendum sit ex ingenio cuiusque gentis, ex periclitatione et usu, ex genere atque efficientia operum, ex amplitudine commerciorum, aliisque rerum ac temporum adiunctis, quae sunt prudenter ponderanda. Ad summam rem quod spectat, haec tamquam lex generalis ac perpetua sancitur, ita constitui itaque gubernari officium collegia oportere, ut instrumenta suppeditent aptissima maximeque expedita ad id, quod est propositum, quodque in eo consistit ut singuli e societate incrementum honorum corporis, animi rei familiaris, quoad potest, assequantur.

Perspiciendum vero est ad perfectionem pietatis et morum tamquam ad causam praecipuum spectari oportere: caque potissimum causata disciplinam societatem penitus dirigendam. Secus enim degenerarent in aliam formam, eique generi collegiorum, in quibus nulla ratio religionis haberi solet, haud sane multum praestarent. Ceterum quid presit officii rerum copiam societate quaesisse, si ob inopiam cibi sui de salute periclitetur anima? *Quid prodest homini, si mundum universum lucratur, animae vero suae detrimentum patiatur?* (1) Hanc quidem docet Christus Dominus velut notam habendam, qua ab ethnico distinguatur homo christianus: *haec omnia gentes inquirunt... quaerite primum regnum Dei, et iustitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis* (2). Sumptis igitur a Deo principiis, plurimum eruditioni religiosae tribuatur loci, ut sua singuli adversus Deum officia cognoscant: quid credere oporteat, quid sperare atque agere salutis sempiternae causa, probe sciant: cursque praecipua adversus opinionum errores variasque corruptelas muniantur. Ad Dei cultum studiumque pietatis excietur opifex, nominatim ad religionem eorum festorum colendam. Vereri diligereque communem omnium parentem Ecclesiam condiscat; itemque ejus et obtemperare praecipulis et sacramenta frequentare, quae sunt ad expandas animi labes sanctamque comparandam instrumenta divina.

Socialium legum positio in religione fundamento, pronum est iter ad stabiliendas sociorum rationes mutuas, ut convicius quietus ac

(1) Matth. XVI, 26.—(2) Matth. VI, 32-33.

res florentes consequantur. Munia sedalitatum dispartienda sunt ad communes rationes accomodate, atque ita quidem ut consensus ne minuat dissimilitudo. Officia partiri intelligenter, perspicueque defini, plurimum ob hanc causam interest, ne cui fiat iniuria. Commune administretur integre, ut ex indigentia singulorum praeficiatur optulandi modus; iura officiaque dominorum cum iuribus officiisque opticum apte conveniant. Si qui ex alterutro ordine violatum se ulla re putarit, nihil optandum magis, quam adesse ejusdem corporis viros prudentes atque integros, quorum arbitrio litem dirimi leges ipsae sociales iubeant. Illud quoque magnopere providendum ut copia operis nullo tempore deficiat officium, utque vectiga suppeditet, unde necessitati singulorum subveniatur nec solum in subitis ac fortuitis industriae casibus, sed etiam cum valetudo, aut senectus, aut infortunium quemquam oppressit.

His legibus, si modo voluntate accipiantur, satis erit tenuiorum commodis ac salutis consultum: consociationes autem catholicorum non minimum ad prosperitatem momenti in civitate sunt habiturae. Ex eventis praeteritis non temere providemus futura. Truditur enim setas aetate, sed rerum gestarum mirae sunt similitudines, quia reguntur providentia Dei, qui continuationem seriemque rerum ad eam causam moderatur ac flectit, quam sibi in procreatione generis humani praestituit.—Christianis in prisca Ecclesiae adolescentis aetate provo datum aeternum, quod maxima pars stipe precaria aut opere faciendo vicilarent. Sed destituti ad opibus potentiaque, pervicere tamen ut gratiam sibi locupletium, ac patrocinium potentium adiungerent. Cernere Heebat impigros, laboriosos, pacificos, iustitiae maximeque caritatis in exemplum retinentes. Ad eiusmodi vitae morumque spectaculum, evanuit omnis praediecat opinio, obstreccatio abmutuit malevolorum, atque invererat superstitiones commenta voritati christianae paulatim cessere.

De statu officium certatur in praesens: quae certatio ratione dirimatur an secus, plurimum interest republicae in utramque partem. Ratione autem facile dirimetur ad artificibus christianis, si societate coniuncti ac prudentibus auctoribus usi, viam inerint, eandem quam patres ac maiores singuleri cum salute et sua et publica tenerunt. Etenim quantumvis magna in homine vis opinio-num praediecatum cupiditatumque sit, tamen nisi sensum honesti prava voluntas obsupefecerit, futura est benevolentia civium in eos sponte propensior, quos industrios ac modestos, cognoverint, quos aequitatem lucro, religionem officii rebus omnibus constiterit antepone. Ex quo illud etiam consequetur commodi, quod spes et facultas sanitatis non minima suppeditabitur officiibus iis, qui vel omnino despecta fide christiana, vel alienis a professione moribus vivunt. Isti quidem se plerumque intelligunt, falsa spe simulateque rerum specie deceptos. Sentiant enim, sese apud cupidos dominos valde inhumane tractari, nec fieri fere plus quam quantum parient operando lucri: quibus autem sedalitatibus implicati sunt, in iis pro

caritate atque amore intestinas discordias existere petulantis atque incredulæ paupertatis perpetuos comites. Fracto animo, extenuato corpore, quam valde se multi velent e servitute tam humili vindicare: nec tamen audent, seu quod hominum pudor, seu metus inopie prohibeat. Imvero his omnibus mirum quantum prodesse ad salutem collegia catholicorum possunt, si haesitantes ad sinum suum, expediendis difficultatibus invitarint, si respicentes in fidem tutelamque suam exceperint.

Habetis Venerabiles Fratres, quos et qua ratione elaborare in causa perdifficili necesse sit.—Accigendum ad suos cuique partes, et maturime quidem, ne tantæ iam molis incommodum fiat insensibilis cunctatione medicinæ. Adhibeant legum institutorumque providentiam, qui gerunt respublicas: sua meminerint officia locupletes et domini; enitentur ratione, quorum res agitur, proletarii: cumque religio, ut initio diximus, nullum pellere funditus solum possit, illud reputent universi, in primis instaurari mores christianos oportere, sine quibus ea ipsa arma prudentiæ, quæ maxime putantur idonea, parum sunt ad salutem valitura.—Ad Ecclesiam quod spectat, desiderari operam suam nullo tempore nulloque modo sinet, tanto plus allatura adiumenti, quanto sibi maior in agendo libertas contigerit; idque nominatim intelligant quorum munus est salutem publicam consulere. Intendant omnes animi industriseque vires ministri sacrorum: vobisque, Venerabiles Fratres, auctoritate præsentibus, et exemplo sumptæ ex evangelio documenta vitæ hominibus ex omni ordine inculcare ne desinant; omni qua possunt ope pro salutem populorum contendant, potissimumque studeant et tueri in se, et excitari in aliis, sumis iuxta adque infimis omnium dominam ac reginam virtutum, caritatem. Optata quippe salus expectanda præcipue est ex magna effusione caritatis: christianæ caritatis intelligimus, quæ totius Evangelii compendiarum lex est, quæque semetipsam pro aliorum commodis semper devorere parata, contra sæculi insolentiam atque immoderatam amorem sui certissima est homini antidotus: cuius virtutis partes ac lineamenta divina Paulus Apostolus his verbis expressit: *Caritas patiens est, benigna est; non quaerit quæ sua sunt; omnia suffert: omnia sustinet* (1).

Divinorum munerum auspiciem ac benevolentiam Nostræ testem vobis singulis, Venerabiles Fratres, et clero populoque vestro apostolicam benedictionem paramenter in Domino impertimus.

Datum Romæ apud S. Petrum die XV Maii Anno MDCCCXCI, Pontificatus Nostri Decimoquarto.

LEO PP. XIII.

(1) 1 Corinth. XIII, 4-7.

EPÍSTOLA ENCÍCLICA

SOBRE LA DEVOCIÓN DEL SANTO ROSARIO

LEON P. XIII.

Venerables Hermanos: Salud y bendición apostólica.

Al llegar el mes de Octubre, que está consagrado y dedicado á la Santísima Virgen del Rosario, gratísimamente recordamos con cuánto empeño os hemos recomendado, Venerables Hermanos, en años anteriores, que excitáseis en todas partes con vuestra autoridad y prudencia el rebaño de los fieles para que ejercitasen y aumentasen su piedad hacia la gran Madre de Dios, poderosa auxiliadora del pueblo cristiano, acudiesen á ella suplicantes y la invocasen por medio de la devoción del Santísimo Rosario, que la Iglesia acostumbra á practicar y celebrar, especialmente en las circunstancias dudosas y difíciles, y siempre con el éxito deseado. Y tenemos cuidado en manifestaros de nuevo este año ese mismo deseo nuestro, y enviáros y repetiros las mismas exhortaciones, lo cual aconseja y necesita la caridad de la Iglesia, cuyos trabajos, lejos de haber recibido algún alivio, crecen de día en día en acerbidad y en número. Deploramos males conocidos por todos; los dogmas sacrosantos que la Iglesia custodia y enseña, combatidos son y menospreciados; objeto de burla la integridad de las virtudes cristianas que protege; de muchas maneras se maquina por medio de la envidia el ataque al sagrado orden de los Obispos, y principalmente al Romano Pontífice, y hasta contra el mismo Cristo Dios se ha hecho violencia con desvergonzadísima audacia y maldad abominable, cual si intentasen borrar y destruir completamente la obra divina de su redención que jamás borrará ni destruirá fuerza alguna. Estas cosas que no son ciertamente nuevas, ocurren á la Iglesia militante, la cual según profetizó Jesús á sus Apóstolos, ha de estar siempre en lucha y pelea continua para enseñar á los hombres la verdad y conducirlos á la salud sempiterna, y la cual realmente combate valerosa hasta el martirio por todas las vicisitudes de los siglos, sin que se alegre ni glorie nada más que de poder consagrar el suyo con la sangre de su autor, en la que se contiene la conocidísima esperanza de la victoria que se le ha prometido.

No se puede negar, sin embargo, cuán grande tristeza acarrea á todo lo mejor esta continua actitud de pelea. Por-